

کاهش قیمت نفت و اقتصاد ایران



این گزارش به پیش‌بینی قیمت نفت، طلا و شاخص دلار و عواقب کاهش قیمت نفت و افزایش شاخص دلار بر اقتصاد ایران پرداخته و این مباحث را در قالب بررسی متغیرهای کلان اقتصادی بررسی می‌کند.

این گزارش به پیش‌بینی قیمت نفت، طلا و شاخص دلار و عواقب کاهش قیمت نفت و افزایش شاخص دلار بر اقتصاد ایران پرداخته و این مباحث را در قالب بررسی متغیرهای کلان اقتصادی بررسی می‌کند.

این گزارش به پیش‌بینی قیمت نفت، طلا و شاخص دلار و عواقب کاهش قیمت نفت و افزایش شاخص دلار بر اقتصاد ایران پرداخته و این مباحث را در قالب بررسی متغیرهای کلان اقتصادی بررسی می‌کند. این پیش‌بینی از طریق فنون هوش مصنوعی صورت گرفته و نشان می‌دهد تا ماه آبان و آذر سال 1390 قیمت نفت از بشکه‌ای 70 دلار نیز کمتر می‌شود؛ موضوعی که می‌تواند مشکلات بسیار جدی برای دولت ایجاد کرده و پیامدهای انکارناپذیری بر اقتصاد کشورمان بگذارد. بر این اساس ضروری است تا سیاستگذاران اقتصادی با اتخاذ تدابیر مناسب برای مواجهه با آثار ناشی از کاهش قیمت نفت و افزایش شاخص دلار آمادگی لازم را داشته باشند. بررسی برخی تحولات اقتصاد جهانی پس از حادثه یازدهم سپتامبر و رکود اقتصادی که پس از سال 2001 با افزایش حجم پول در اقتصاد آمریکا آغاز شد و تغییر و تحولات بعدی این عرصه تأکیدی بر ضرورت چاره‌اندیشی برای مقابله با شرایط ناشی از تغییرات قیمت نفت و دلار در آینده است.

پس از رکود اقتصادی سال 2001 در ایالات متحده آمریکا حجم پول در این کشور افزایش زیادی یافت. تا این سال کل حجم پول ایالات متحده آمریکا 4 هزار میلیارد دلار بود که این حجم پول از سال 1776 (سال استقلال) تا سال 2001 ایجاد شده بود اما در فاصله سال 2001 تا 2008 حجم پول به بیش از 8 هزار میلیارد دلار رسید و در یک فاصله 8 ساله دوبرابر شد. به عبارت دیگر از بدو استقلال آمریکا تا سال 2001 تمام تلاش‌ها، لشکرکشی‌ها، جنگ‌ها و رشد و توسعه سریع 200 ساله با 4 هزار میلیارد دلار حجم پول انجام شده بود اما به فاصله 8 سال، برای جلوگیری از بحران اقتصادی دیگری به دو برابر افزایش یافت.

دو برابر شدن حجم پول بر بازارهای سهام، کالا و بازار فلزات تأثیر زیادی گذاشت و آنها را به یک دوره رونق حبابی تا سال 2007 وارد کرد. پس از آن در اواخر سال 2007 حباب بازار سهام ترکید و وال‌استریت سقوط شدیدی را شاهد بود. اما بازارهای کالاهایی مثل نفت، طلا، گندم و غلات و سایر کالاهای بورسی تا سال 2008 همچنان رونق خود را ادامه دادند و در این شرایط قیمت نفت به بشکه‌ای 150 دلار نیز نزدیک شد. گرچه پس از مدتی قیمت نفت به شدت کاهش یافت و در اواخر سال 2008 به کمتر از 50 دلار رسید.

شوک نفتی در راه است

با این کاهش قیمت و به دنبال رونقی که در بازارهای کشورهای نوظهور پدید آمد، تقاضای واقعی برای نفت دوباره افزایش یافت و قیمت این کالا رو به افزایش گذاشت به طوری که تا اواخر سال 2010 قیمت به حدود 85 الی 90 دلار در هر بشکه رسید. به دنبال این رونق و افزایش تقاضا، گروهی از شرکت‌های سرمایه‌گذاری و بانک‌های آمریکایی، مثل شرکت گلدمن ساچز و بانک آمریکا پیش‌بینی کردند قیمت نفت در سال 2011 به 100 دلار و در سال 2012 به 120 دلار افزایش یابد و طلا نیز به 1500 دلار برسد (این پیش‌بینی‌ها در سال 2010 صورت گرفت) اما محدوده قیمت‌های نفت و طلا بسیار سریع‌تر از آن چیزی که پیش‌بینی شده بود به این ارقام نزدیک شد و در سه ماهه اول سال 2011 به این ارقام رسید. دلیل فنی عمده‌ای که می‌توان برای این امر عنوان کرد آن است که با کاهش ارزش دلار در مقابل سایر ارزهای معتبر جهانی، خرید نفت و طلا برای سرمایه‌گذارانی که ارزهای دیگر را در اختیار دارند ارزان‌تر تمام می‌شود و ضمن اینکه طلا، تأمین در مقابل تورم است، با بورس بازی روی نفت نیز می‌توان به سودهای زیادی دست یافت. بنابراین این تصور می‌شد قیمت نفت همچنان افزایش داشته باشد و در سطح بالای 110 الی 120 دلار قرار بگیرد و ثابت بماند. این تصور اکنون معکوس شده و بسیاری از کارشناسان عمده و مشاوران خبره حوزه سرمایه‌گذاری به این نظر رسیده‌اند که قیمت نفت در ظرف چند ماه آینده کاهش زیادی خواهد یافت و یک شوک منفی به بازار وارد خواهد شد اما دلایل این امر چیست؟

دلایل شوک نفتی

دولت آمریکا تصمیم گرفته است میزان اکتشاف و استحصال نفت خود را افزایش داده و از آلاسکا نفت بیشتری به دست آورد. بنابراین با توجه به اینکه صادرات نفت خام از آمریکا ممنوع است (چرا که نفت تولیدی خود را برای مصرف داخلی استفاده می‌کند) و ذخایر استراتژیک نفت نیز برای کنترل قیمت در اختیار آمریکا قرار دارد این عامل فشار منفی بر قیمت نفت وارد خواهد کرد و از طرف

دیگر با افزایش قیمت نفت خام، قیمت فراورده‌های نفتی مثل بنزین نیز در آمریکا افزایش زیادی یافته که سبب می‌شود مخارج مصرفی در آمریکا، که بزرگ‌ترین کمک به رشد اقتصادی آن کشور است کاهش یابد و بودجه خانوار تحت فشار قرار گیرد. به این ترتیب افزایش قیمت نفت خام می‌تواند برای اقتصاد آمریکا و اصولاً کل اقتصاد جهانی زیانبار باشد و به رشد جهانی ضربه بزند.

دیدگاه‌های متفاوت

در مورد پیش‌بینی شوک نفتی در آینده دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد؛ گروهی معتقدند اقتصاد آمریکا می‌تواند شوک قیمت 120 دلاری نفت بر اقتصاد را تحمل کند اما داده‌های اخیر که در مورد اقتصاد ایالات متحده منتشر شده نشان می‌دهد رشد اقتصادی در سه ماهه اول سال 2011 به 8/1 درصد نزول کرده و اقتصاد مجدداً در معرض فشارهای رکودی قرار گرفته است. بنابراین در این شرایط قیمت بالای نفت می‌تواند به زیان اقتصاد آمریکا و اقتصاد جهانی عمل کند. از این لحاظ ممکن است عزم جدی برای کاهش دادن قیمت نفت شکل گیرد و قیمت نفت کاهش یابد.

اگر فدرال رزرو آمریکا تصمیم بگیرد برای مبارزه با تورم نرخ‌های بهره را افزایش دهد (البته هنوز به این نتیجه نرسیده است) قیمت نفت و طلا و سایر کالاهای بورسی کاهش خواهد یافت. در حال حاضر در اقتصادهای چین، کره جنوبی و روسیه چندین بار نرخ‌های بهره برای مقابله با تورم افزایش یافته که باعث کندی رشد اقتصادی این کشورها شده است. به علاوه رشد اقتصادی کشور هند در سه ماهه اول سال 2011 نیز کند شده است. کندی رشد این اقتصادها در اثر افزایش نرخ‌های بهره که جهت مبارزه با تورم اتفاق افتاده سبب کاهش تقاضا برای نفت خواهد شد. اگر چه ممکن است تقاضا برای طلا از دو کشور چین و هند و از بانک‌های مرکزی کشورهای مختلف بالا باشد و قیمت آن افزایش یابد زیرا تأمین در مقابل تورم برای مصرف‌کنندگان و ذخیره‌های راهبردی برای بانک‌های مرکزی است. همچنین در اجلاس اخیر اوپک عربستان سعودی اصرار داشت سهمیه‌های تولید مورد تجدیدنظر قرار گرفته و سقف‌های تولید افزایش یابد. اگرچه این امر با مخالفت روبه‌رو شد اما براساس آخرین گزارش‌ها، عربستان سعودی تصمیم دارد تولید خود را به 10 میلیون بشکه در روز افزایش دهد که همین خبر بلافاصله در بازارهای نفت اثر گذاشت و قیمت نفت را کاهش داد. روز جمعه 20 خرداد قیمت نفت 6/2 درصد کاهش یافت. اگر عربستان سعودی چنین تصمیمی برای افزایش عرضه داشته باشد از ماه می به بعد تولید این کشور 13 درصد افزایش می‌یابد. اوپک می‌گوید تقاضای جهانی روزانه 45/1 میلیون بشکه بیش از عرضه است و اداره اطلاعات انرژی آمریکا این رقم را 81/1 میلیون بشکه می‌داند؛ عربستان سعودی بر این اعتقاد است که قیمت نفت بالاست.

بنابراین می‌توان انتظار داشت در آینده‌ای نزدیک قیمت نفت کاهش زیادی داشته باشد زیرا این امر چندین بار تاکنون در مقاطع تاریخی 1986 و 1995 به بعد و در سال 2008 به بعد اتفاق افتاده است. برای تحقیق در این زمینه لازم است قیمت نفت و طلا پیش‌بینی شود. به علاوه لازم است این پیش‌بینی از دقت مناسبی برخوردار باشد. در این گزارش پیش‌بینی‌های خود را از قیمت نفت، طلا و شاخص دلار که میانگینی از ارزش نرخ برابری دلار در مقابل سایر ارزهای عمده است ارائه خواهیم کرد، زیرا هشدار جدی برای مسئولان است که اگر این اتفاق رخ دهد اقتصاد کشور با دشواری‌های زیادی روبه‌رو خواهد شد.

پیش‌بینی قیمت نفت، طلا و دلار

برای پیش‌بینی این متغیرها از تکنیک‌های پیشرفته هوش مصنوعی محاسباتی استفاده شده که بهتر است برای رعایت اختصار مستقیماً به پیش‌بینی‌ها پرداخته و مسائل فنی و تکنیکی را کنار گذاشت. برای پیش‌بینی قیمت نفت از آمار سری زمانی قیمت ماهانه نفت برنت دریای شمال از ماه می 1987 تا ماه آوریل 2011، یعنی آخرین آمارهای به‌روز استفاده شده است و پیش‌بینی تا 16 ماه بعد یعنی از ماه می 2011 تا سپتامبر 2012 صورت گرفته است. پیش‌بینی‌ها حاکی از روند کاهش قیمت نفت پس از یک افزایش کوتاه مدت است به نحوی که در سپتامبر 2011 (شهریور 1390) به 6/89 دلار کاهش می‌یابد. این سقوط همچنان ادامه دارد به نحوی که در ماه‌های آبان و آذر 1390 (نوامبر و دسامبر 2011) قیمت به 68 دلار در هر بشکه سقوط می‌کند و در بهترین حالت در سپتامبر 2012 به 4/71 دلار در هر بشکه می‌رسد. این ارقام کمتر از قیمت هر بشکه نفت 80 دلاری است که در بودجه سال 1390 ایران تعیین شده و انتظار می‌رود درآمدهای نفتی ایران کاهش زیادی داشته باشد که می‌تواند پیامدهای جدی و مهمی برای اقتصاد کشورمان به دنبال داشته باشد.

یک سایت اینترنتی هر ماه پیش‌بینی‌هایی از تولید ناخالص داخلی (GDP) ایالات متحده آمریکا، قیمت طلا، قیمت نفت و سایر متغیرهای حساس مالی منتشر می‌کند. براساس پیش‌بینی این سایت قیمت نفت در دسامبر 2011 (آذر 1390) به 7/71 خواهد رسید. بنابراین پیش‌بینی سایت مذکور نیز با این گزارش همخوانی دارد.

طلا و دلار

براساس روش پیش گفته قیمت طلا و شاخص دلار نیز پیش‌بینی شده است. براساس پیش‌بینی‌های صورت گرفته، طلا تا سال 2012

افزایش قیمت دارد و از 1439 دلار در مارس 2011 (که رقم محقق شده در بازار است) به تدریج افزایش می‌یابد و در دسامبر 2012 برابر 1548 دلار خواهد شد. قیمت طلا در زمان تدوین این گزارش 1503 دلار و بیش از رقم پیش‌بینی شده است اما مهم این است که روند قیمت طلا نزولی نبوده و براساس برخی پیش‌بینی‌ها حتی ممکن است به 1700 یا 2100 دلار نیز برسد. شکستن این مرز قیمتی توسط طلا چندان ناممکن به نظر نمی‌رسد، زیرا وضعیت اقتصادی ایالات متحده براساس آخرین آمارها چندان مناسب نبوده و تورم شتابنده در اقتصاد آلمان، چین، هند، کره جنوبی، روسیه و برزیل طلا را به گزینه‌ای مناسب برای تأمین در برابر تورم تبدیل خواهد کرد.

علاوه بر این پیش‌بینی شاخص دلار نشان می‌دهد، نرخ دلار در برابر بیشتر ارزهای عمده جهانی در چند ماه آینده افزایش خواهد یافت. اگر پیش‌بینی طلا و دلار درست محقق شود در این صورت در بازار داخلی باید شاهد افزایش قیمت دلار باشیم و موج سفته بازی به دلار و طلا حمله خواهد کرد. در این صورت باز بانک مرکزی در دفاع از قیمت طلا و ارزش برابری ریال با مشکل کاهش ذخایر مواجه خواهد شد.

برخی کارشناسان برای طلا، قیمت نزولی تا انتهای سال 2011 پیش‌بینی کرده‌اند که خلاف پیش‌بینی این گزارش است اما ارزش برابر دلار در برابر یورو در ماه‌های آینده سیر صعودی را نشان می‌دهد.

تأثیرگذاری بر اقتصاد ایران

کاهش احتمالی قیمت نفت آثار منفی زیادی برای اقتصاد کشورمان به همراه خواهد داشت چرا که درآمدهای بودجه‌ای دولت از محل فروش دلارهای نفتی به شدت کاهش یافته و کسری بودجه شدیدی به وجود خواهد آمد. این کسری بودجه می‌تواند پرداخت یارانه نقدی را با دشواری‌های بیشتری روبه‌رو کند. در نتیجه دولت مجبور است برای پرداخت یارانه‌های تولیدی به صنایع جهت جلوگیری از تورم به استقراض از بانک مرکزی و شبکه بانکی متوسل شود که پیامدهایی مانند افزایش حجم پول، فشار تورمی، کاهش صادرات غیرنفتی و البته این بار کاهش واردات و افزایش نرخ دلار در بازار آزاد را به همراه دارد که در صورت وقوع این اتفاق، دولت با دشواری‌های زیادی مواجه خواهد شد. به دلیل کاهش درآمدهای ارزی نفتی بعد از سقوط قیمت نفت، ارزش برابری دلار و سایر ارزها در مقابل ریال افزایش خواهد یافت که با توجه به کمبود بانک مرکزی در زمینه درآمدهای ارزی، این بانک نمی‌تواند از نرخ ریال دفاع کند و موج سفته‌بازی بازارهای ارز و طلا را در برخواهد گرفت و یک‌بار دیگر واردات مواد اولیه و کالاهای سرمایه‌ای کاهش و تولید سقوط خواهد کرد.

شاید در این شرایط بانک مرکزی مجبور شود نرخ‌های سود (بهره) را افزایش دهد که به سقوط سرمایه‌گذاری و رکود و کاهش اشتغال منجر خواهد شد. همچنین با تمامی این تحولات، اشتغال مرتب کاهش یافته و دامنه فقر گسترش می‌یابد. اگر قیمت نفت کاهش یابد در هر شرایطی وضعیت نامساعدی در بازار طلا، ارزها و به‌ویژه دلار در ایران حاکم خواهد شد. متغیرهای اقتصاد کلان مانند اشتغال، تولید، تورم، نرخ ارز و نرخ بهره به وضعیت نامناسبی تغییر جهت داده و شرایط دشواری برای اقتصاد ایران پیش خواهد آمد. شاید بهترین راه مقابله با این شرایط، خودداری از اسراف در هزینه‌ها و دفاع از ارزش ریال است زیرا با ادامه رفتار کنونی ذخایر بانک مرکزی به سرعت کاهش یافته و وقتی قیمت نفت سقوط می‌کند دیگر ذخایر ارزی برای تأمین احتیاجات کشور و بودجه دولتی باقی نخواهد ماند.